

argument (o tem, da so kulture sicer različne, a jih ne kaže vrednotiti) je prišel tudi v srednješolske učbenike, kljub temu pa je rasizem tako prisoten v evropski kulturi, da se Unesco (ali druge mednarodne organizacije) vsakih nekaj let loti akcij proti rasizmu. Tako je dobil Claude Lévi-Strauss še eno naročilo za pisanje o rasizmu. Leta 1971 je izšel kontroverzni spis *Rasa in kultura*, v katerem je še bolj eksplicitno zaobšel vprašanje rase (kritika tega termina je po II. sv. vojni v resnici le še boj z mlini na veter) in še bolj jasno napadel etnocentrične (posebej evrocentrične oz. "zahodnocivilizacijske") predstave. Po njegovem je največja nevarnost za človeštvo uniformiranje kultur. Medkultura izmenjava - ob odporih posameznih kultur do inovacij - in prilagoditev novim kulturnim sestavinam sta za razvoj vsake kulture bistvenega pomena. Na vprašanje o njegovem odnosu do rasizma Lévi-Strauss pogosto ne odgovarja. V navedenem intervjuju je povedal naslednje: "Kot antropolog sem prepričan, da so rasistične teorije pošastne in absurde. Toda s trivializiranjem pojmovanja rasizma, z njegovo takšno in drugačno uporabo mu izpraznimo njegov pomen in spodbudimo tveganje, da dosežemo rezultat, nasproten tistemu, ki ga želimo."⁷

Vprašanja kulture se zastavljajo na drugi ravni. In prav dogajanje po padcu Berlinskega zidu, ko se za krinko "nove demokracije" skrivajo prastare težnje po dominaciji (in ko recimo italijanski neofašisti v program zapišejo negativno stališče do rasizma zato, da lahko na drugi strani nemoteno izvajajo svoj etnocentrični ekspanzionistični program), dokazuje ustreznost in - žalibog - aktualnost Lévi-Straussovih

svaril pred uničevanjem "kulture raznolikosti". Vse kulture so pač "rezultat mišmaša, izposojanja in mešanja, ki so se dogajala - v različnih stopnjah - od samega začetka časa".⁸

Prav medkultura izmenjava je prej izmenjava idej kot pa ljudi, prej imaginarnega kot realnega (ali, v materialni kulturi, materializacij uporabnih zamisli). Tudi znamenita Lévi-Straussova teza, da gre pri sorodstvenih pravilih za izmenjavo žena, ne cilja toliko na realni položaj žensk v družbi kot na simbolno/imaginarno plat artikulacije možnega obstoja (kohezije) posameznih skupnosti. Zato ne preseneča, da Lévi-Straussa bolj kot ljudje zanimajo verovanja, šege in navade ter institucije.⁹ To ni antihumanizem, ampak intelektualna drža, ki izhaja iz opazovanih dejstev. Ta pa kažejo, da je vse "realno" v resnici predelano skozi operatorje "imaginarnega". Je sicer meja med njima (človeško bitje), toda če želimo spoznati "imaginarno", se moramo odreči "realnemu" in narobe (tako kot se moramo odločiti ali za strukturo ali za proces,¹⁰ ker ne moremo epistemološko učinkovito pokriti obeh hkrati).

To je tudi ena od temeljnih poant izjemno obsežne spremne besede Rastka Močnika, ki skozi Lévi-Straussov opus sledi prav tej temeljni značilnosti strukturalnega pristopa sploh. Čeprav je intenca Močnikove spremne besede v sintezi lastnih razmišljanj o odnosu "realno"-"imaginarno", smo dobili - kljub pretirani redukciji družbe na vlogo menjalnih razmerij - tudi odličen prikaz moči strukturalne metode v času, ko je bolj v modi relativistična hermenevitična dekonstrukcija kakor objektivistična kvazimatematična analiza.¹¹

Nena Židov

MAJA ŽVANUT, OD VITEZA DO GOSPODA.

Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1994.

223 str., il.

ISBN 961-6057-01-4

Knjiga zgodovinarke Maje Žvanut nas popelje v svet plemstva na Kranjskem v obdobju med 15. in 17. stoletjem. Podobno kot drugod v Evropi se je tudi plemstvo Kranjske v tem času prelevilo iz srednjeveških vitezov v podeželske gospode - od tod tudi naslov knjige *Od viteza do gospoda*. Plemstva v Sloveniji danes preprosto ni več. Začetki njegovega propadanja sodijo v obdobje med obema sve-

tovnima vojnama, dokončno pa je z njim opravila revolucija med letoma 1941 in 1945. Z uničenjem plemiškega stanu so bili uničeni tudi številni viri, ki bi lahko pričali o njihovem življenju, sicer pa še do nedavnega sploh ni bilo zaželeno, da bi se kdo za njih preveč zanimal.

S knjigo Maje Žvanut se tudi slovensko zgodovinarstvo pridružuje sodobnim evropskim težnjam, katerih cilj je predstaviti življenje v preteklosti čim bolj celovito. V okviru tega naj bi se tudi plemstvo raziskovalo na nov način: poleg njihovih "velikih dejanj", ki so vplivala na smer gibanja kolesja zgodovine, postane zanimiv tudi njihov vsakdanjik. Prav ta lahko v marsičem podre stereotipne predstave o plemstvu na Slovenskem, ki so nam jih izoblikovali že v osnovni šoli.

⁷ N. d., str. 423.

⁸ N. d., str. 424.

⁹ N. d., str. 425.

¹⁰ Claude Lévi-Strauss, *Strukturalna antropologija* 2, str. 280.

¹¹ Na tej točki postane še bolj jasno, da moramo za razumevanje Lévi-Straussovih del poleg Jakobsonove (de Saussurjere) lingvistike, geologije in marksizma - kot glavnih viror Lévi-Straussovega navedila - poznati tudi analizo in "konstrukcijo" matematičnih struktur.

Grad je do leta 1848 predstavljal središče svetnega gospodstva z osrednjo politično, družbeno, gospodarsko, versko in kulturno vlogo. V gradovih Kranjske so se med 15. in 17. stoletjem naseljevale različne plemiške družine. Na tem območju so ostajale različno dolgo, vendar je bil to v času njihovega tamkajšnjega bivanja njihov dom. Vprašljiv je stereotip o "tujem", predvsem nemškem plemstvu, saj naj bi bila med plemiči v ospredju predvsem pokrajinska pripadnost. Tudi splošno razširjene predstave o plemstvu, ki je govorilo tuj jezik, jezik torej, ki domačemu slovenskemu kmetu ni bil razumljiv, so vprašljive. Plemičev odnos do jezika naj bi bil predvsem pragmatičen. Slovenščina naj bi bila torej prvi jezik večine kranjskega plemstva, saj so jo potrebovali za komuniciranje z okolico, brali pa so tudi slovenske knjige. Seveda pa so govorili tudi druge jezike. Tako je nemščina nastopala kot uradni jezik, italijanščina je bila potrebna tistim, ki so študirali na univerzah v Italiji.

Pomembno vlogo so imele plemiške družine. Še zdaleč ni bilo vseeno, kako so se prek porok vzpostavljale nove sorodstvene zveze, ki so nastajale iz gospodarskih, političnih in družbenih vzrokov. Poroka je bila povsem racionalno dejanje, ljubezen med hodočima partnerjema je bila brezpredmetna. S poroko naj bi ohranili vsaj dosežen plemiški rang, če ga že ni bilo mogoče izboljšati. Plemiške družine so imele ponavadi toliko otrok, kolikor jih je pač dal bog. Kljub visoki smrtnosti jih je bilo v družinah v povprečju okoli 10. Otroke so najprej vzgajali doma, potem pa so jih po možnosti poslali še na tuje dvore, v šole ali na univerze. Seveda so obstajale pomembne razlike med vzgojo dečkov in deklic, saj so jih kot

odrasle čakala različna dela. Tako eni kot drugi naj bi bili dobro podkovani v jezikih, govorništvu, plesu in glasbi. Zelo pomemben del vzgoje pa je bilo oblikovanje stanu primernega odnosa do sveta in obnašanja. Sestavni del plemiškega življenja je bila vera (krščanska ali luteranska), in skoraj vsak grad je imel kapelo, kjer so vsak dan opravljali verske obrede. Tudi mrtev plemič je moral biti ločen od "navadnih" ljudi, zato so jih pogosto pokopavali v samostanih in cerkvah.

Kranjski plemiči so sodili v evropsko plemiško kulturo. Od tedanjih kranjskih meščanov, in še v večji meri kmetov, so se razlikovali v številnih pogledih. Plemstvo ni bilo družbeni sloj, ki naj bi se le gostil na račun izkoriščanja drugih. Ujeti so bili v številne njim podrejene in nadrejene odnose. Izkazovali naj bi privrženost in zvestobo deželnemu knezu in opravljali diplomatske, vojaške, upravne in finančne službe na cesarjevem dvoru. Doma so imeli veliko dela z vodenjem svojih posesti, ukvarjali pa so se tudi s številnimi drugimi posli, npr. s trgovino, rudarstvom in fužinarstvom, kreditnimi posli itd. Del njihovega življenja je bil tudi lov, igranje raznih družabnih iger ter likovna umetnost in glasba. Knjige so brali v verske in izobraževalne namene. Plemstvo kot najvišji družbeni sloj je bilo tisto, ki je prvo v svojem okolju uvajalo nove kulturne elemente, ki so se kasneje razširili na nižje družbene sloje.

Knjiga je vsekakor zanimivo branje, saj nam prikaže nekatera področja plemiškega življenja, ki so nam bila doslej manj znana, z odkrivanjem nekaterih novih resnic pa načenja tudi stereotipne predstave o plemstvu, ki je v preteklosti živelo na naših tleh.

Mihaela Hudelja

MARJETKA BALKOVEC, ETNOLOŠKA TOPOGRAFIJA SLOVENSKEGA ETNIČNEGA OZEMLJA - 20. STOLETJE. OBČINA METLIKA.

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete,
Ljubljana 1994,
284 str., il.

Slovenska etnologija je zopet bogatejša za novo stopografijo, ki pomeni dragocen prispevek k celovitejši podobi načina življenja Slovencev v 20. stoletju. Pričujoča knjiga je že 17. po vrsti.

Avtorica je v vsebini knjige sledila že uveljavljenim tematskim sklopom, vsebina posameznih sklopov pa je zopet razdeljena na posamezna poglavja. To je zlasti priročno in koristno pri iskanju določenih podatkov, ki zanimajo bralca. Že bežno listanje po knjigi nas prepriča o koristnosti takega dela, saj so podatki tako številčni, da se nam pri branju nehote

že ustvarja razvojna podoba vseh sestavin načina življenja, ki daje med drugim tudi značilnost izbrani občini. Pri tej knjigi gre za še več. Leta 1985 je izšla topografija občine Črnomelj avtorja Andreja Dularja. Tako je Bela krajina kot geografska in pokrajinska enota dobila celotno podobo načina življenja v vseh svojih pojavnih oblikah, obravnavano z etnološko topografskega pristopa. Zanimivo in zelo zaželeno bi bilo, ko bi se kdo lotil primerjave Prekmurja in Bele krajine na podlagi že izdanih topografij. To sta tudi edini slovenski pokrajini, v katerih so obdelane vse občine. Katere so skupne značilnosti, kje so vidnejše razlike v načinu življenja, kaj vse vpliva nanj - tako na eni kot na drugi strani? Že samo pregled po zemljevidu nam daje slutiti, da skupne točke so. Prekmurje in Bela krajina sta obmejni slovenski pokrajini, ki mejita na druge države, obe imata nekajstoletno tradicijo sožitja nekaj